

Vergaderjaar 2013–2014

33 945

Verslag van de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten over haar werkzaamheden in 2013

Nr. 1

VERSLAG

Vastgesteld 26 mei 2014

De commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten heeft de eer verslag uit te brengen over haar werkzaamheden in 2013.

De voorzitter van de commissie,
Zijlstra

De griffier van de commissie,
Van der Leeden

Samenstelling van de commissie

Ingevolge artikel 22 van het Reglement van Orde bestaat de commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten uit de voorzitters van de fracties.

De voorzitters van de fracties waren in 2013: Zijlstra (VVD), voorzitter van de commissie, Samsom (PvdA), Wilders (PVV), Roemer (SP), Van Haersma Buma (CDA), Pechtold (D66), Van Ojik (GroenLinks), Slob (ChristenUnie), Thieme (PvdD), Van der Staaij (SGP) en Krol/ Klein (50PLUS). In oktober heeft de heer Klein de heer Krol als fractievoorzitter van 50PLUS opgevolgd.

Beknopt overzicht van de in de verslagperiode verrichte werkzaamheden

De commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (hierna: commissie) is in 2013 twaalf maal bijeengekomen om te overleggen met de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), van Defensie en van Veiligheid en Justitie (hierna: V&J).

De minister van BZK wordt in de vergaderingen steeds bijgestaan door de AIVD, de minister van Defensie door de MIVD en de minister van V&J door de Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid (NCTV).

In het jaarverslag wordt ingegaan op de stukken die de commissie heeft ontvangen en die in de commissie zijn besproken. Het jaarverslag betreft geen limitatieve opsomming van de onderwerpen die in de commissie aan de orde zijn geweest.

Op 4 februari 2013 heeft de commissie een werkbezoek gebracht aan de AIVD.

De commissie heeft op 22 mei 2013 een gesprek gehad met de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (hierna: CTIVD) over haar jaarverslag over het jaar 2012.

De opkomst bij de vergaderingen is goed en verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren.

Op 15 januari 2013 is de commissie in 2013 voor de eerste maal in vergadering bijeengekomen. Tijdens deze vergadering heeft de commissie overleg gevoerd met de ministers van BZK en Defensie over de ontwikkelingen in Mali als gevolg van de Franse interventie en de gevolgen hiervan voor de ontvoering van diverse personen, waaronder een Nederlander. Tijdens de vergadering van 31 januari 2013 heeft de commissie overleg gevoerd met de ministers van BZK, V&J en Defensie.

Met de ministers van V&J, BZK en Defensie is gesproken over een Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland en het Nationaal Inlichtingenbeeld. Uit het dreigingsbeeld bleek dat het dreigingsniveau vooralsnog is aan te merken als beperkt, maar dat een aantal punten van zorg ertoe kunnen leiden dat het dreigingsniveau wordt opgeschaald naar substantieel.

De commissie is verder geïnformeerd over de Franse interventie in Mali en de gevolgen ervan voor de veiligheid van West-Europa, de situatie in Egypte en de consequenties hiervan voor de veiligheid van de Nederlanders in Egypte en de veiligheidssituatie in Afghanistan na de terugtrekking van buitenlandse troepen. Ook is de commissie bericht dat er in Nederland sprake is van een afname van de alertheid voor terroristische dreiging en radicaliseringsrisico's vanuit de wetenschap, journalistiek en politiek.

In de vergadering is tevens stilgestaan bij de problematiek van de stijging van het aantal jihadistische uitreizen naar Syrië en de uit Syrië terugkerende strijders.

Met de minister van BZK is in de vergadering gesproken over de ontwikkelingen in het Midden-Oosten. Onderwerpen die hierbij aan de

orde kwamen zijn de situatie in Jordanië, de relatie tussen Jordanië en Saoedi Arabië, de situatie en de ontwikkelingen in Egypte en de activiteiten van Iran richting Hezbollah/Gaza.

Op 14 februari 2013 heeft de commissie met de minister van BZK gesproken over de driemaandelijke Rapportage AIVD over het vierde kwartaal 2012. Hierbij kwamen diverse onderwerpen aan de orde. Als eerste is gesproken over de uitspraken van een prominente sjeik in Egypte die Nederland met name heeft genoemd als concreet doelwit en de mogelijke gevolgen hiervan voor het reisadvies voor Egypte (sommige gebieden, zoals de Sinai, worden wel ontraden en andere gebieden, zoals de kuststrook met de resorts, niet). Verder is gesproken over digitale spionageaanvallen en is gediscussieerd over de wijze waarop wordt omgegaan met geheime informatie die aan de commissie is verstrekt en wanneer andere Kamercommissies al dan niet vertrouwelijk dienen te worden geïnformeerd.

Op 21 maart 2013 heeft de commissie gesproken met de ministers van BZK, Defensie en V&J.

Het eerste onderwerp dat aan de orde kwam was een Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland. In dit kader is wederom gesproken over de toename van het aantal jihadreizigers. Gesproken is over de (juridische en financiële) middelen en (wettelijke) bevoegdheden waarmee het aantal jihadreizen kan worden verminderd, jihadreizigers kunnen worden ontmoedigd en terugkeerders kunnen worden aangepakt. Tevens is gesproken over de oorzaak van de verhoging van het dreigingsniveau van beperkt naar substantieel. De toename van de jihadgang, de ontwikkelingen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika en de versnelde radicalisering van kleine groepen jongeren in Nederland werden aangemerkt als aanleiding voor het verhogen van het dreigingsniveau. Andere onderwerpen die in dit kader aan de orde kwamen waren de tendens van doorradicalisering via internet en het gevaar en de gevolgen van cyberaanvallen op vitale systemen.

In de vergadering is tevens gesproken over het Jaarplan van de MIVD. In dit kader is gesproken over de gevolgen van de bezuinigingen voor de wettelijke taak van de dienst en de ontwikkelingen in het Midden-Oosten. In dit kader is ook gesproken over de positie van de Moslimbroeders in de diverse Arabische landen en de relatie tussen Iran en Egypte.

In de vergadering is verder gesproken over de toegenomen op geloof gestoelde tegenstellingen in het Midden-Oosten en de gewijzigde machtsverhoudingen in het Midden-Oosten.

Tenslotte is het AIVD Jaarplan 2013 aan de orde geweest.

De vergadering van 18 april 2013 is in aanwezigheid van de minister van BZK en het ministerie van Defensie stond in het teken van de discussie over de taak en werkwijze van de commissie. Onderwerpen die hierbij zijn besproken waren: de relatie tussen de commissie en de andere vaste Kamercommissies, de informatievoorziening aan de commissie, de parlementaire controle op het functioneren van de diensten, het onderscheid tussen staatsgeheime, vertrouwelijke en openbare informatie, de opzet van de jaarplannen en jaarverslagen van de AIVD en MIVD, de besluitvorming in de commissie en de voorbereiding van de vergaderingen.

In de vergadering op 25 april 2013 met de ministers van BZK en Defensie is gesproken over de recente ontwikkelingen in het Midden-Oosten, het Nationaal inlichtingenbeeld 2013 en de driemaandelijke rapportage AIVD over het eerste kwartaal van 2013.

In dit kader is gesproken over de informatiepositie van de AIVD en MIVD in het Midden-Oosten en met name de landen waar de uitreizigers zich begeven, voornamelijk Syrië.

Ook is de rol en positie van de Moslimbroederschap binnen Egypte, de Verenigde Arabische Emiraten en Jordanië aan de orde geweest.

Tevens zijn de opgedane ervaringen met de aanpak van de terugkeerders met de commissie gedeeld.

Verder is stilgestaan bij de aanpak van de aanhoudende toename van het aantal uitreizigers. In dit kader is ook gesproken over de chemische wapens in Syrië, de aanslag in Boston en een bijeenkomst van een groep radicale moslims.

In de vergadering is tevens het AIVD-jaarverslag 2012 besproken. In dit kader zijn vragen gesteld over de uitvoering van de wettelijke taken, sigint, humint, de informatiepositie van de AIVD en de samenwerking met andere diensten. Ook is het dreigingsbeeld van grote bedrijven uit de vitale infrastructuur aan de orde gesteld

In deze vergadering heeft de AIVD een presentatie gegeven over de schuivende panelen in het Midden-Oosten, t/m Mali. De commissie is geïnformeerd over het ontstaan van en de toegenomen machtspositie van de Moslimbroederschap, de achtergronden en oorzaken van de Arabische Lente en machtsovername in de diverse Arabisch landen, nieuwe jihadistische netwerken, het ideologische gedachtegoed in de landen in het Midden-Oosten, de rol van Turkije ten aanzien van de opkomst en toegenomen invloed en macht van de Moslimbroederschap en de activiteiten van de Moslimbroederschap in het Westen en de gevolgen hiervan voor de veiligheidssituatie in Nederland.

De commissie heeft op 30 mei 2013 in een vergadering gesproken met de minister van BZK en Defensie. In deze vergadering is het jaarverslag van de MIVD aan de orde geweest.

In deze vergadering is voorts gesproken over Curaçao en de collegiale bijstand van de veiligheidsdienst op Curaçao.

Verder is stilgestaan bij het Toezichtsrapport van de Commissie van toezicht voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) over rubricering. In dit kader is gesproken over de overbrenging van agenten- en informantendossiers en overige dossiers en de vaststelling van de openbare selectielijst aan het Nationaal Archief. Ten aanzien van de nul dossiers (de dossiers waarin de identiteitsgegevens van agenten en informanten zijn opgenomen), is de commissie geïnformeerd dat deze dossiers niet worden overdragen aan het Nationaal Archief, omdat er sprake is van een wettelijke plicht bronnen en agentendossiers te beschermen. De commissie is medegedeeld dat de minister van BZK opdracht heeft gegeven een impactanalyse te maken met betrekking tot de personele, organisatorische en financiële consequenties van een actief derubriceringsbeleid en de inrichting van het digitale archief dat anticipeert op overbrenging dan wel vernietiging van gegevens. De commissie zal in een later stadium worden geïnformeerd over de vormgeving van het derubriceringsbeleid.

In de vergadering op 3 juli 2013 heeft de commissie met de ministers van BZK, Defensie en V&J gesproken over het aftappen van gegevens met behulp van het programma PRISM die de Amerikanen (National Security Agency, NSA) gebruiken voor het vergaren van inlichtingen.

In dit kader zijn diverse onderwerpen aan de orde gesteld en besproken. Zo is bijvoorbeeld op de vraag of er Nederlandse politici of medewerkers op Nederlandse ambassades zijn afgeluisterd (met gebruikmaking van PRISM) geantwoord dat PRISM niet wordt gebruikt door de AIVD en MIVD en dat beide diensten handelen conform de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002) hetgeen betekent dat het de diensten niet is toegestaan de Amerikanen verzoeken te doen die strijdig zijn met

de Wiv 2002. Verder is de commissie toegezegd dat ze zal worden geïnformeerd over de uitkomsten van het gesprek tussen de directeur van de NSA met Nederlandse autoriteiten en diensten.

In de vergadering is de commissie bericht dat dankzij de inzet van PRISM 26 aanslagen (in Europa, waaronder één in Nederland) zijn verijdeld. De commissie is medegedeeld dat ongerichte en onbeperkte toegang tot bijvoorbeeld internetverkeer en het mobiele telefoonverkeer in Nederland niet is toegestaan en niet plaatsvindt. In dit kader is de commissie medegedeeld dat de Eurocommissaris van Justitie, Reding, de Amerikanen om opheldering heeft gevraagd. De Amerikanen hebben toegezegd de EU nader te informeren over PRISM en vergelijkbare programma's. Hiertoe wordt een expertgroep opgezet.

Ook zijn in de vergadering vragen gesteld over het afluisteren van economisch verkeer. De commissie is verteld dat de AIVD en MIVD geen rol hebben bij economische spionage, omdat hiervoor de wettelijke basis ontbreekt. Wel wordt door de diensten onderzocht of en in hoeverre de buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten Nederlandse overheden en bedrijven in de gaten houden.

Vervolgens is de commissie bijeengewees in de vergadering van 2 september 2013. In deze vergadering is met de ministers van BZK en Defensie gesproken over de stand van zaken betreffende het gebruik van chemische wapens in Syrië.

De extra vergadering vond plaats naar aanleiding een grootschalig incident in Damascus, namelijk het mogelijk inzetten van sarin. In de vergadering is gesproken over de samenwerking van de AIVD en MIVD als het gaat om verwerven en verwerken van informatie inzake het gebruik van chemische wapens in Syrië. Tenslotte is in dit kader de commissie geïnformeerd over de contacten en samenwerking met buitenlandse diensten.

In de vergadering is afgesproken dat op het moment de diensten een wijziging zien in de (kwalificatie van de) informatie, de commissie en de vaste commissie Buitenlandse Zaken hiervan op de hoogte worden gebracht. Het kabinet zal dan actie ondernemen in de richting van de commissie Buitenlandse Zaken die deze informatie nodig heeft voor de politieke discussie en besluitvorming. Informatie over inlichtingenpositie en bronnen wordt gedeeld met de CIVD.

In de vergadering van 3 oktober 2013 heeft de commissie met de ministers van BZK, Defensie en V&J gesproken over de mogelijke inzet chemische strijdmiddelen in Syrië. Vervolgens zijn in het kader van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland diverse onderwerpen besproken. Een terugkerend en belangrijk onderwerp is de problematiek van uitreizigers naar Syrië en de terugkeerders uit Syrië. De commissie is geïnformeerd over het aantal uitreizigers, het aantal terugkeerders en het aantal gesneuvelden. Deze personen worden gemonitord. In dit kader is de commissie verteld dat er, onder strakke regie van de AIVD en NCTV, gesprekken plaatsvinden met diverse gemeenten met betrekking tot het terugkeren en uitreizen van jihadisten van en naar Syrië. Verder is de commissie na vragen uit de commissie geïnformeerd over de inlichtingenpositie van de AIVD en MIVD, de maatregelen gericht tegen terugkeerders, de dreiging van AQIM Mali, de bedreiging van sjiitische gebedshuizen en de voorbereiding door operatives in opdracht van kern Al Qaida van aanslagen in Europa, het benaderen van Syrië-gangers en de mogelijke dreiging van Al Shabaab en de toenemende conflicten tussen sjiieten en soennieten en de consequenties hiervan voor de veiligheid in Nederland. Vervolgens is de commissie geïnformeerd over de verhoogde dreiging van aanslagen door Al Qa'ida, Russische spionageactiviteiten en het toezichtsrapport van de CTIVD inzake de rechtmatigheid van de uitvoering van de notificatieplicht door de AIVD. In het kader van het toezichtsrapport

van de CTIVD over de notificatieplicht is gesproken over het afluisteren van (voormalig) politici, alsmede de reden waarom deze personen zijn afgeluisterd en de reden waarom deze personen niet zijn genotificeerd. De commissie is bericht dat bronbescherming een reden kan zijn om niet over te gaan tot notificatie, waarbij is opgemerkt dat de CTIVD de rechtmatigheid van notificatiebesluiten nog zal onderzoeken. In de vergadering is ook gesproken over de Driemaandelijke rapportage AIVD over het tweede kwartaal 2013. In dit kader is gesproken over de inzet van inlichtingenofficieren door buitenlandse ambassades in Nederland, de ontvoering van een Nederlander in Mali en de steeds grotere betekenis van economische spionage en cyber spionage. Ook is in de vergadering gesproken over de achtergronden van de (gegronde) klacht van Oeigoerse tolken over het handelen van de AIVD. In de vergadering is de commissie tevens ingelicht over het toezichtsrapport van de CTIVD inzake de inzet van de af luisterbevoegdheid en van de bevoegdheid tot de selectie van Sigint. Tenslotte is in de vergadering gesproken over de bescherming van politici tegen spionage. In dit kader is gesproken over de beveiligingsmogelijkheden van telefoons.

Tijdens de vergadering op 7 november 2013 is in het kader van de Driemaandelijke rapportage AIVD derde kwartaal 2013 gesproken over actuele ontwikkelingen met betrekking tot uitreizigers naar Syrië en de terugkeer van Syrië-gangers. De commissie is bericht dat vanuit negen Europese landen naar Syrië wordt uitgereisd. Deze landen werken nauw samen en waarschuwen elkaar wanneer Syrië-gangers terugkeren. Zo'n 80% van de Syrië uitreizigers is afkomstig uit deze negen Europese landen. De commissie is medegedeeld dat in het kader van de problematiek van terugkeerders in acht steden teams zijn opgericht. Het voortouw hiervoor licht bij het ministerie van V&J en er wordt intensief samengewerkt met het lokaal bestuur. De AIVD levert informatie aan. In deze vergadering heeft de commissie gevraagd naar de vermeende financiering van islamitische organisaties, instellingen, moskeeën door het Koninkrijk Saoedi Arabië (KSA). Naar aanleiding van een vraag uit de commissie over digitale spionage door China, Rusland en Iran is bericht dat dit een systematisch verschijnsel is. Attributie van digitale spionage is erg lastig, omdat deze vorm van spionage moeilijk herleidbaar is naar het grondgebied en zeker naar specifieke organisaties en autoriteiten van de spionerende landen. Met betrekking tot fysieke spionage is de commissie verteld dat daartegen wordt opgetreden, bijvoorbeeld door het uitwijzen van personen.

In het kader van Driemaandelijke rapportage AIVD is in deze vergadering de situatie rond de PKK geschetst. Ook is gesproken over de Fethullah Gülenbeweging, koranlessen in Gouda en Arnhem – waar kinderen onder het mom van deze koranlessen mogelijk een «onverdraagzaam anti-democratisch gedachtegoed voorgeschoteld zouden krijgen» – en de actuele ontwikkelingen van de positie van Iran ten opzichte van het Westen.

In de vergadering is verder gesproken over de contacten met de NSA. De commissie is medegedeeld dat de minister van BZK heeft gesproken met het hoofd van de NSA. Hieraan werd toegevoegd dat de wetgeving m.b.t. af luisteren en dataverzameling in de VS en Nederland onderling verschilt. De commissie is verteld dat de VS in een brief aan de EU kenbaar hebben gemaakt niet op EU-niveau, maar op bilateraal niveau afspraken te willen maken. Tenslotte is in dit kader opgemerkt dat Nederland geen «target» is van de VS en dat er geen aanwijzingen zijn voor taps van personen in Nederland door de NSA.

Op een vraag uit de commissie is toegezegd dat de commissie meer gedetailleerde informatie over het ronselen ten behoeve van jihadgang, uitreizen naar Syrië zal ontvangen.

De laatste vergadering in 2013 vond plaats op 12 december 2013. In deze vergadering met de ministers van BZK, Defensie en V&J is gesproken over actualiteit naar aanleiding van recente berichtgeving over het benaderen/aanspreken en werven van studenten door de AIVD en het hacken van webfora. De commissie is medegedeeld dat het hacken van webfora wordt toegepast op een beperkt aantal jihadistische of extremistische websites en dat er door de CTIVD een diepte-onderzoek plaatsvindt naar sociale media, hetgeen kan leiden tot conclusies en aanbevelingen inzake de rechtmatigheid.

In het kader van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland is gesproken over het dreigingsbeeld, dat nog steeds substantieel is. Er is een aanhoudende dreiging van jihadistische Syriëgangers. De commissie is geïnformeerd over het aantal doden onder uitreizigers, de organisaties waar de uitreizigers zich in Syrië aansluiten en vechten – namelijk Jabhat al Nusra en Islamitische Staat en de Levant (ISIL) –, de stand van zaken betreffende de terugkeerders en aanscherping van wet- en regelgeving met betrekking tot de terugkeerders. Ook is de commissie ingelicht over de internationale samenwerking om de problematiek en (potentiele) dreiging van uitreizigers en terugkeerders aan te pakken. Verder is de commissie ingelicht over de toenemende radicalisering van groepen islamitische jongeren in Nederland. Dit uit zich in de toename van openlijke online propaganda voor de jihadstrijd, openbare bijeenkomsten van pro-jihadistische jongeren die wijzen op strijdbaarheid en spanningen tussen soennieten en sji'ieten in Nederland op internet.

In het kader van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland is gesproken over de negatieve ontwikkelingen in het Midden-Oosten en jihadgebieden: er is een verschuiving van het zwaartepunt van wereldwijde jihad van Afghanistan/Pakistan naar het Midden-Oosten, de instabiliteit in Egypte speelt jihadisten in de kaart en in Syrië is de positie van jihadisten versterkt. Tenslotte is gesproken over de gevolgen van deze ontwikkelingen en de missie in Mali voor het dreigingsbeeld in Nederland en de toenemende dreiging tegen Westerse doelen in Egypte, de invloed van het salafisme op de moskeeën in Nederland en de stand van zaken van rechtsextremisme en dierenrechtenextremisme.

Naar aanleiding van de MIVD Voortgangsrapportage 2013 is over de volgende onderwerpen gesproken: het effect van de bezuinigingen op de MIVD, de versterking van de inzet in relatie tot Mali en de systematiek van dekkingsgraden.

Naar aanleiding van het rapport van de commissie Evaluatie van de Wiv 2002 (de commissie Dessens) heeft de commissie besloten in eerste instantie de werkwijze van de commissie te bespreken, vervolgens de commissie Dessens en de CTIVD uit te nodigen om over het evaluatierapport te spreken en tenslotte met de ministers van BZK en Defensie en de AIVD en MIVD over het evaluatierapport en de werkwijze van de CIVD te spreken.

De behandeling van brieven van derden

De commissie behandelde enkele brieven van burgers en instellingen.